

Kodály Zoltán Százéves terv¹

1947

■ Cél: magyar zenekultúra.

Eszközök: a zenei írás-olvasás általánossá tétele az iskolán keresztül. Egyben a magyar zenei szemlélet öntudatra ébresztése a művészi nevelésben csakúgy, mint a közönségnevelésben. A magyar zenei közízlés felemelése, folyamatos haladás a jobb és magyarabb felé.

A világirodalom remekeinek közkinccsé tétele, eljuttatása minden rendű és rangú emberhez. Mindezek összessége termi meg a távol jövőben felénk derengő magyar zenekultúrát.

Kezdődött valamikor a századforduló táján. Aki csak vidéki középiskolát járt, azzal még sikerült elhitetni, hogy kultúránk rendben van. Egy-két év az egyetemen, a fővárosban: 20 éves korára felnyílt a nem vaknak született ember szeme. Láttá, hogy itt semmi sem az, aminek mondja magát. Potemkin-kultúra. Délibábok kergetik egymást valóságok helyett.

A vékony művelt réteg idegen műveltséggel táplálkozik, és nem gyarapszik. A magyar tömegek művelésével senki sem foglalkozik. A nagy egyéniségek minden erőfeszítése üszögében maradt, homokba fúlt, nem tudott egységes nemzeti kultúrává olvadni.

Misztótfalusi Kis Miklós 1680-ban gondolta el: miért ne tanulhatna meg minden magyar olvasni? Harmadfélszáz év kellett, hogy valóra váljon.

Talán a zeneolvasással hamarabb megleszünk. De mi csoda átok fogott meg, hogy nekünk majd mindent először rosszul kell csinálnunk?! Miért, hogy mindig a nem arravalók tolakszanak a cselekvés terére, és rontják el a dolgokat úgy, hogy kétannyi munka kell a helyrehozásukra, mint kellett volna egyszeri jól megcsinálásukra?!

No de töprengés helyett fogjuk meg a dolgok végét. Mi történt eddig?

1906: felismerjük népzeneink alaprégét, a kősziklát, amelyre kultúrát építeni lehet.

1913-ban megjelenhetett volna az első alapvető dal-

gyűjtemény, ha a Kisfaludy Társaság felismeri kötelességét. De nem ismerte fel, amint már 1846-ban sem. Már akkor is kiadhatott volna egy, a kor színvonalán álló zenei gyűjteményt. Ennek híján újra meg újra előről kellett kezdeni a munkát.

1914–18 és tovább: háborús bénulás, akadozó folytatás. Sok az aratnivaló, kevés az arató.

1925 – Villő. *Túrót eszik a cigány...* Végleges felismerése annak, hogy csak gyermekeken át lehet jövőt alakítani. Jobb zenésszé és jobb magyarrá vált gyermekekből lesz csak a jobb és magyarabb zenét termő és szerető Magyarország.

1929: *Pünkösödölő* s a többi. Lassú haladás a „gnóthi szeauton” felé. A gyermekekben gyorsul a visszhang, az Éneklő Ifjúság őrtüzei országsszerte kigyúlnak, az öregek, hivatalosak merev ellenzése lassan enged.

1936: *Bartók* gyermekkarai. Margitszigeti „Éneklő Ifjúság”. *Énekes Ábécé*, az új szellem úttörője sok iskolában.

1940: újra háború, az előbbinél rettentőbb és kártevőbb. Mégis: hivatalos megbízás az *Iskolai énekgyűjteményre*. Megjelent az I. rész 1943-ban, a II. rész 1944 végén, már bombázás közben.

1945–46: új tanterv, az ének és zene bejut a középiskola felső osztályaiba is. Szaktanítás elvileg kimondva. Elméletben nagy haladás, de hol vagyunk még a teljes megvalósulástól? Mikor lesz elég és jól képzett szaktanítónk? Naponta látjuk, mily nehéz a nemzetnek önmagáról alkotott hamis képét igazsira váltani.

Annyi évi fejtegetés, magyarázás, szemléltetés után sem sikerült még az ötfokúság mivoltáról, jelentőségéről helyes véleményt oltani a köztudatba. Nem is olyan régen zeneakadémiai tanárok azt a gyanújukat suttogták egymás közt, hogy az egész ketten találtuk ki Bartókkal, gyűjtéseink hamisítványok. – 1942-ben egy énektanító Erdélyben (a legvirágzóbb ötfokúság színhelyén) az ötfokúság létét is kétségbe vonta. „Elhűlnek ős színe láttán”, s még a megismert igazság ellen is tusakodnak.

Kultúránk legfőbb öre a tavasszal tartott program-beszédében ezeket mondta: „Rá kell mutatnom innen felelősségem teljes súlyával, hogy sajnálatosan kell látnom zenei képzésünk egyes mozzanataiban a pentatónia uralmára való kizárólagos törekvést, ami még a magyar zenének is csupán egy részletterülete, szegmentuma, ha még oly értékes is”.

És előtte: „Ha ugyanis például zenei képzésünknek csak a pentatónia lenne az alapja és tartalma, akkor Mozarttal, Bachhal, Beethovennel és az egész nyugat-európai zenével foglalkoznunk nem lehetne”.

Íme, néprajzos létére bedőlt a rosszakaratú félrevezetőknek. Senki sem akar a pentatóniánál megállni. De kezdeni igenis azzal kell; egyrészt így természetes a gyermek biogenetikai fejlődése, másrészt így kívánja a józan pedagógiai sorrend. Így tudunk csak életre szóló benyomást kelteni róla. Erre már csak azért is szükség van, mert az ötfokúság nemcsak „egy szegmentuma” a népdalkincsnek, hanem kellős közepe: magja, centruma a magyar zenei szemléletnek. Minden egyéb körülötte helyezkedik el többé-kevésbé koncentrikus körökben, egyre távolabb a központtól. Éppen felfedezése előtt hányódtunk különféle szegmentumokon, nem érezve, hol a közepe.

Zenében, mint a nyelvben is, csak hungarocentrikus kiindulással kezdhetjük ésszerűen a nevelést. Különben kapunk, mint eddig, soknyelvű, azaz semminyelvű nemzedéket. Mint az idő előtt több nyelvre fogott gyermek végtére egyet sem tud igazán, úgy a zenei szemlélet is összezavardik, ha nem egyetlen zárt rendszer veti meg alapját. Erre aztán könnyen épül fel a többi. Végül pedig a pentatónia bevezető a világirodalomba is: sok külföldi zenének ez a kulcsa, a gregorián ősi zenéjétől Kínán át Debussyig.

Jósolni nem tudunk. De ha a szaktanítás elve 1968-ra, száz évvel a népiskolai törvény születése után megvalósul az életben is: bizton remélhetjük, hogy mire 2000-et írunk, minden általános iskolát végzett gyermek folyékonyan olvas kottát. Nem nagy vívmány. De ez csak külső jele lesz annak, ami addigra bizonyosan kifejlődik, s ami akkor majd joggal viseli nevét: a magyar zenekultúrának.

JEGYZETEK

- 1 Első megjelenés – *100 éves terv* címen – *Énekszó*, 1947, (XIV. évf.) 79. sz., 1–2.
- 2 ORTUTAY Gyula: *Művelődéspolitikánk alapelvei*. Bp., Egyetemi Nyomda, 1947, 25.